

УДК 37.014.623

Фляк М. М.

НЕОБХІДНІСТЬ ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

Потреба орієнтирів виховання домінує у сучасній системі освіти України. Моральний рівень сучасного молодого покоління насторожує чи навіть лякає. Потужним джерелом морального виховання є Біблія, релігія. Адже релігія позитивно впливає на моральне виховання дітей через духовність.

До християнства як цілющого джерела виховання привертали увагу І. Огієнко, Г. Ващенко, К. Ушинський, М. Стельмахович та ін. Дітям треба постійно говорити про доброту, чуйність, справедливість, чесність, милосердя, про любов до ближнього, України, її історії, культури, рідної мови, звичаїв і традицій нашого народу.

Як і весь український народ, козацтво збагачувало християнську мораль своїми глибоко гуманними традиціями, звичаями і обрядами, що мали статус писаних і неписаних законів. Бог, у свідомості козаків, оберігав незалежну Україну, надавав їм духовних сил у боротьбі з численними ворогами.

Саме служіння Богові і Україні є виховним ідеалом козацької педагогіки, що повинно стати основою сучасного виховного ідеалу системи освіти і українського суспільства взагалі.

Ключові слова: віра, надія, любов, доброта, справедливість, чесність, християнська віра, любов до ближнього, любов до України, християнська мораль, козацька духовність, служіння Богові й Україні.

Моральний рівень сучасного молодого покоління насторожує чи навіть лякає. Потреба орієнтирів виховання домінує в сучасному суспільстві. У системі виховання функціонують епізодичні, спонтанні, регіональні цілі. Настав час остаточного окреслення виховного ідеалу, який конче потрібен не тільки сучасній освіті, а й усій українській спільноті. Сьогодні процес національно-духовного формування майбутнього держави потребує від нас остаточної відмови від матеріалістичних світоглядних орієнтацій, відмови від усяких залишків ідей пострадянської моралі, щоб виховати наших нащадків у дусі патріотичному, глибоко духовному, не забуваючи про виховну традицію минулого, без якої неможливе формування особистості.

Потужним джерелом морального виховання є Біблія, релігія. Адже релігія позитивно впливає на моральне виховання дітей через духовність. У роки незалежної України релігійним вихованням дітей займається і сім'я, і школа.

До християнства як цілющого джерела виховання привертав увагу І. Огієнко. Він акцентував увагу на гуманістичній сутності християнства. За ним християнське і моральне виховання є не чим іншим, як будівництвом характеру з пріоритетом духовних цінностей.

Григорій Ващенко будував виховний ідеал української людини на двох головних принципах: християнської моралі й українській духовності, звідси – служіння Богові й Україні. Богові – як абсолютній Правді, Красі, Справедливості і нації – як реальній земній спільноті, у якій ці абсолютні вартості мають знайти своє втілення. Виховання, будучи релігійним, не може бути конфесійним [2, с. 1, 5, 6].

Християнська релігія, незалежно від конфесій, базується на вірі. Немає людини, котра б не усвідомлювала, що гармонія Всесвіту іде від Творця. Людина шукає Бога все своє життя. Питає у безкрайнього океану: Чи ти мій Бог? І чує у шумі його: Ні. Шукай свого Бога вище! Вдивляється у красу берегів його: Може ти, дивовижна природо, мій Бог? Ні, – відповідає тихий шепіт лісу і могутній рев лева. Шукай свого Бога вище! Підноситься зір людини у глибину зоряного неба, і воно відповідає: Шукай свого Бога вище, вище! Усім своїм розумом лине у безкраї простори космосу – і той відповідає: Весь Всесвіт – це твориво Великого Бога! Тоді усім еством звертається людина до небесних невидимих сил: А може ви мій Бог? І ті стверджують: І ми лише твориво Великого Бога! Тільки біля підніжжя Оселі Божої спочиває людська душа, саме та сутність, що єднає усю людину з Богом Творцем.

Чому шукає Бога людина, коли приходить на світ чистою, з генетично закладеною вірою у Нього. Спостереження педагогів, психологів, філософів дають одну певну відповідь – діти живуть релігійним настроєм, їх думки, їх почуття з Богом. «Покажи мені грім, дай мені місяць» – кажуть діти, не знаючи межі осяжного і неосяжного [5]. Шукають відповідь на таємничі питання про те, хто покрити землю чарівними квітами, хто малює узор на вікні зимової ночі, хто дав дитині маму?

Віра – одна з найважливіших чеснот. Сім'я повинна з раннього віку ознайомлювати дітей із гуманістичними основами релігії, вчити з ними молитви, Божі заповіді, катехизм, готувати дітей до першого причастя, а потім і до сповіді, залучати їх до різних релігійних дійств: щедривок, колядок, вертепів, гайвок, що має великий духовний ефект. Це одуховлює особистість, регулює поведінку, вкладає потреби дітей у межі розумного. Адже церква, як зазначив Мирослав Стельмахович, має досить успішні регулювальники поведінки дітей та молоді, як Тайни покаяння, що допомагає кожному з них збагнути, що добре і що погане, кличе до покути за лихі вчинки, застерігає від хибних кроків, а також Святе Причастя, яке спонукає прийняти Христа до душі своєї, пізнати самого себе, досягнути чесноти – віру, надію, любов, великодушність [6].

Діти, виховані в християнському дусі, ніколи не стануть на шлях злочину, порушення правових і моральних норм, ніколи не зрадять Україні й українському народу.

Дітям треба постійно говорити про доброту, чуйність, справедливість, чесність, милосердя, про любов до ближнього, України, її історії, культури, рідної мови, звичаїв і традицій нашого народу. Виховання у дітей любові до України, вірності ідеалам українського народу, стійкості, мужності в боротьбі за свободу. Незалежність і соборність України – основа моральної свідомості, моральних почуттів, переконань та ідеалів. Дітям треба розкривати ідейну суть цих категорій і норм, сформувавши в них готовність все робити за велінням своєї совісті, щоб вони відчували радість від праці, творення, добротворення.

Морально вихована дитина знатиме, коли і як привітати рідних, допомогти товаришеві, зробити приємне людям. Вона завжди скаже правду другові, заступиться за старшого, засудить неподобство, відстоюватиме своє і чуже щастя. Виховання в дітей доброзичливості, порядності, правдивості, милосердя та інших моральних якостей вимагає великої тактовності, сердечності, справедливого ставлення до дітей і вимогливості до них.

Заслуговує на увагу твердження Віктора Гюґо про те, що велич народу не вимірюється його кількістю, як велич людини не вимірюється її ростом, єдиною мірою служить її розумовий розвиток і моральний рівень.

Говорячи про моральне обличчя людини, К. Ушинський відзначив: «Тільки людина, у якої розум добрий і серце добре, повністю добра і надійна людина» [7].

Невичерпним джерелом морального виховання дітей та молоді є традиції і звичаї нашого народу, який завжди дорожив моральними цінностями. З огляду на це заслуговує на увагу праця Київського князя Володимира Мономаха під назвою «Повчання Володимира Мономаха дітям». У цьому повчанні сказано: «убогих не забувайте і, наскільки можете, прокормлюйте, про сиріт дбайте, а вдовиць охороняйте та не дозволяйте сильним образити людину: ні простого, ні лихого не вбивайте, хоча б і заслуговував смертної кари... Присяг і обіцянок додержуйтесь, не дайте гордині в серці, бережіться брехні, п'янства, шануйте гостей, відвідуйте недужих. Не минайте людини, не поздоровивши її і не сказавши їй доброго слова» [3].

Глибокий зміст мало виховання дітей Запорізької Січі:

- любов до батьків, вірність у коханні, дружбі, побратимстві;
- готовність захищати слабших, турбуватися про молодших, особливо про дітей;
- шанобливе ставлення до дівчини, жінки, бабусі;
- непохитна вірність принципам народної моралі, духовності;
- відстоювання свободи і незалежності особистості, народу і держави.

Як дорогоцінний духовно-моральний спадок козаки залишили своїм нащадкам деякі заповіді милосердя, що стосується моральних цінностей людини:

- всебічна допомога сиротам, вдовам, турботливе ставлення до безпомічних;
- готовність допомагати найменшим, найбеззахиснішим дітям;
- допомога хворим, потерпілим від злих людей і стихійних сил природи;
- співчуття людям, які потрапили в біду, допомагати їм;
- готовність допомагати будь-якій людині, щиро розділити з нею горе, страждання і т. д.

На основі християнської віри, багатогранних національних традицій розвивалася козацька духовність. Бог у свідомості козаків оберігав незалежну Україну, надавав їм духовних сил у боротьбі з численними ворогами.

Будучи найтипівішими представниками українського народу, козаки виробили власну духовність, яка стала гордістю національного менталітету. Такими компонентами ціннісних орієнтацій є козацька ідеологія, козацька філософія, козацька мораль і етика, козацький світогляд і характер та ін.

Оволодіваючи козацькою духовністю, підростаюче покоління української молоді заперечувало рабську психологію, втрату людиною самостійності, гідності, слабодухість, пасивність, невіру у власні сили, політичне прислужництво. У духовному житті молоді козацька педагогіка відводила особливу роль лицарській честі і лицарській звитязі. Кожен молодий козак прагнув розвинути в собі ці шляхетні якості, які понині не втрачають значного виховного потенціалу. Водночас козаки були милосердними. Вони чуйно ставилися до інших людей, ділили з ними радість і горе.

Як і весь український народ, козацтво збагачувало християнську мораль своїми глибоко гуманними традиціями, звичаями і обрядами, що мали статус писаних і неписаних законів. Саме служіння Богові і Україні є виховним ідеалом козацької педагогіки.

Батьки і матері у родинному вихованні повинні передавати у спадщину своїм дітям не тільки своє прізвище, але й моральні цінності, які утверджував український народ, пройняті гуманізмом і національним духом. Тоді буде менше аморальності, бід і страждань. Бо, як писав Василь Сухомлинський: «Біди і нещастя, сльози і страждання, тюрми і злочин – все це існує великою мірою лише тому, що багато громадян нашого суспільства не вміють побудувати цей світ і берегти його чистоту, благородність, порядність» [1, с. 23–25].

Ці слова звучать актуально для нашого суспільства. В. О. Сухомлинський у праці «Народження громадянина» висвітлює дуже цінні міркування з проблем морального виховання. Ці найважливіші норми моральності батьки можуть розкривати дітям і домагатися їх виховання [4].

Звертаючись до дітей, В. О. Сухомлинський говорить від першої особи:

1. Ви живете серед людей. Кожен ваш вчинок, кожне ваше бажання позначається на людях. Знайте, що існує межа між тим, що вам хочеться, і тим, що можна. Ваші бажання – це радощі або сльози або ж сльози ваших близьких. Перевіряйте свої вчинки свідомістю: чи не завдаєте зла, неприємності, незручності людям своїми вчинками. Робіть так, щоб людям, які оточують вас, було добре.

2. Ви користуєтеся благами, створеними іншими людьми. Люди дають вам щастя дитинства, отрочтва, юності. Платімо їм за це добром. Вдячність людям – це рідна сестра почуттів відповідальності, обов'язку, громадянської гідності.

3. Усі блага і радості життя створюються працею і тільки працею. Без праці не можна чесно жити. Народ учить: ледар, дармоїд – це трутні, що пожирають мед працюючих бджіл. Навчання – наша перша праця. Ідучи до школи, ви йдете на роботу.

4. Будьте добрими і чуйними до людей. Допомагайте слабим і беззахисним. Не робіть людям зла. Допомагайте в біді товаришеві. Поважайте, шануйте матір і батька, вони дали вам життя, вони виховують вас, вони хочуть, щоб ви стали чесними громадянами. Людиною з чесним серцем, яким розумом, доброю душею, золотими руками.

5. Не будьте байдужими до людей, які прагнуть жити за рахунок батька, матері. Виявляйте нетерпимість до тих, хто не дбає про суспільний інтерес. Ненавидьте марнотратників, тих, хто обкрадає суспільство.

Звичайно, в сучасних умовах виховання дітей повинно бути спрямоване на виховання високого патріотизму, героїзму, відданості і любові до України. Слід також виховувати глибоку любов до волі і свободи, формувати в юні почуття гідності і честі, готовність захищати гідність і честь свого народу. А фундаментом, основою всього виховання повинні стати Божі чесноти Віри, Надії, Любові, Всепрощення, Милосердя, Мудрості і Терпеливості. Духовне вчення Христа було дане народам, щоб стати вірою Спасіння та піднесення Людини до «образу Божого», за яким її створено.

І, щоб молоде покоління, яке, не будучи обтяженим негативним багажем не тільки минулого, але й сьогодення, зростало добрим, гуманним, доброзичливим за своїми переконаннями, високодуховним, готовим, якщо виникне потреба, відстоювати правду, справедливість, своє щастя і щастя інших людей, відстоювати батьківщину, *виховним ідеалом повинно стати служіння Богові і неньці-Україні.*

Використана література:

1. Бех І. Гуманізм у вихованні підростаючої особистості / І. Бех // Рідна школа. – 1995. – № 9. – С. 23–25.
2. Ващенко Г. Роля релігії в житті людства і релігійне виховання молоді / Г. Ващенко // Визвольний шлях. – 1954. – С. 1,5,6.
3. Вишневецький О. І. Сучасне українське виховання / О. І. Вишневецький. – Львів, 1996. – 240 с.
4. Мартинюк І. В. Національна система виховання: шляхи реалізації / І. В. Мартинюк // Рідна школа. – 1994. – № 3–4.
5. Русова С. Теорія і практика дошкільного виховання / С. Русова. – Львів-Краків-Париж : Просвіта, 1993. – 127 с.
6. Стельмахович М. Г. Сім'я і родинне виховання в Україні з найдавніших часів до XIX ст. / М. Г. Стельмахович // Рідна школа. – 1992. – № 3, 4.
7. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. / К. Д. Ушинський. – Київ, 1983. – Т. 1.2.

References:

1. Bekh I. Humanizm u vykhovanni pidrostayuchoyi osobystosti / I. Bekh // Ridna shkola. – 1995. – № 9. – S. 23–25.
2. Vashchenko H. Rolya relihiyi v zhytti lyudstva i relihiyne vykhovannya molodi / H. Vashchenko // Vyzvolnyy shlyakh. – 1954. – S. 1,5,6.
3. Vyshnevskyy O. I. Suchasne ukrayinske vykhovannya / O. I. Vyshnevskyy. – Lviv, 1996. – 240 s.
4. Martynyuk I. V. Natsionalna systema vykhovannya: shlyakhy realizatsiyi / I. V. Martynyuk // Ridna shkola. – 1994. – № 3–4.
5. Rusova S. Teoriya i praktyka doshkilnoho vykhovannya / S. Rusova. – Lviv-Krakiv-Paryzh : Prosvita, 1993. – 127 s.
6. Stelmakhovych M. H. Simya i rodynne vykhovannya v Ukrayini z naydavnishykh chasiv do KHIKH st. / M. H. Stelmakhovych // Ridna shkola. – 1992. – № 3, 4.
7. Ushynskyy K. D. Vybrani pedahohichni tvory : v 2 t. / K. D. Ushynskyy. – Kyiv, 1983. – T. 1.2.

Фляк М. М. Необходимость воспитательного идеала в современной системе образования в Украине

Потребность в ориентирах воспитания является доминирующим фактором в системе образования Украины. Моральный уровень современного молодого поколения настораживает и пробуждает тревогу. Мощным источником нравственного воспитания является Библия, религия. Религия имеет положительное влияние на нравственное воспитание детей через духовность.

Христианство, как целебный источник образования, привлекло внимание И. Огиенко, Г. Ващенко, К. Ушинского, М. Стельмаховича и др. Детям постоянно надо говорить о доброте, отзывчивости, справедливости, честности, сострадании, любви к ближнему, Украине, ее истории, культуре, родному языку, обычаям и традициям нашего народа.

Как и весь украинский народ, казачество наполняло христианскую мораль своїми глубоко гуманными традициями, обычаями и обрядами, которые имел статус писанных и неписанных законов. Бог, в сознании казаков, оберегал независимую Украину, давал им духовные силы в борьбе против многочисленных врагов.

Служение Богу и Украине было воспитательным идеалом казацкой педагогики. Это должно стать основой современного воспитательного идеала системы образования и украинского общества вообще.

Ключевые слова: *вера, надежда, любовь, доброта, справедливость, честность, христианская вера, любви к ближнему, любовь к Украине, христианская мораль, казацкая духовность, служить Богу и Украине.*

Flyak M. M. The necessity of the educational ideal in the modern system of education in Ukraine

The need for standards of education is the dominant in the system of education of Ukraine. The moral level of the modern young generation of alarms or even frightening – that will bring us the future. A powerful source of moral education is the Bible, religion. After all, religion has a positive effect on the moral education of children through spirituality.

In Christianity as a healthful source of education attracted the attention of I. Ogiyenko, G. Vaschenko, K. Ushinskiy, M. Stelmakhovych and others. Children need to constantly talk about kindness, responsiveness, fairness, honesty, compassion, love of neighbor, Ukraine, its history, culture, native language, customs and traditions of our people.

As the whole Ukrainian people, Cossack enriches Christian morality of his deeply humane traditions, customs and rituals, which had the status of painted and unwritten laws. The God in the minds of the Cossacks saved an independent Ukraine, gave them spiritual powers in the fight against numerous enemies.

It is service to God and Ukraine are the educational ideal of Cossack pedagogics. That should become the basis of modern educational ideal of the education system and the Ukrainian society at all.

Key words: *faith, hope, love, kindness, fairness, honesty, Christian faith, love of neighbor, love for Ukraine, Christian morality, Cossack spirituality, Cossack spirituality, serving God and Ukraine.*

УДК 373.2.015.31:[17.022.1+7+796] (045)

Чаговець А. І.¹

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ВЛАСНОЇ ТІЛЕСНОСТІ

У статті викладено та проаналізовано теоретичні основи вікових особливостей формування ціннісного ставлення дошкільнят до власної тілесності. Наведено різні думки як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, які займалися проблемою образу «Я», досліджували проблеми ціннісних орієнтирів, розвитку та виховання особистості дітей дошкільного віку, їх вікових особливостей. Доведено, що дошкільний вік є періодом швидкого формування всіх властивих людині психофізіологічних процесів, тілесно-ціннісних орієнтацій. Вказано, що у дошкільному віці закладаються основи світо- і саморозуміння, саме тому генезис цілісного «образу-Я» неможливий без становлення тілесно-рухового «Я» (фізичного і психічного «Я»), що часто не враховується у процесі фізичного виховання. На думку автора, саме старший дошкільний період є головним у усвідомленні дитиною себе, мотивів і потреб у світі людських відносин. Тому важливо на даному етапі розвитку особистості закласти основи для формування диференційованої адекватної самооцінки, позитивної «Я-концепції». Шляхом психологічного аналізу виділено в образі «Я» три складові частини: когнітивно-оцінну (пізнавальну), емоційно-чуттєву, мотиваційно-вольову. Обґрунтовано, що саме проблема «Я» – в широкому її розумінні – повинна бути першочерговою у дослідженні особистісних змін, оскільки уявлення про себе, образ «Я» є підсумковою характеристикою роботи особистості над пізнанням самої себе, ставленням до себе і свого місця в житті на кожному етапі розвитку особистості. І саме в образі «Я» виявляються результати діяльності, активності особистості. Таким чином, незнання можливостей тіла призводять до звуження спектра тілесних рухів, які природа дала людині і, врешті-решт, до блокування емоційного, сенситивного проявів, що негативно впливає на стан здоров'я.

Зроблений висновок, що врахування вікових особливостей формування ціннісного ставлення дітей дошкільного віку до власної тілесності дає змогу педагогам закладів дошкільної освіти ефективно впроваджувати в освітній процес поєднання функціонального, ціннісного і діяльнісного аспектів розвитку дошкільників, що складає зміст фізичної культури, поглиблює розуміння її інтеграційної, людино-утворювальної, духовно-фізичної сутності.

Ключові слова: дошкільний вік, «тілесне Я», «концепція тіла», Я-концепція, образ «Я», образ тіла, вікові особливості розвитку дошкільників, старший дошкільний вік, заклади дошкільної освіти.

Фізичне виховання розглядається сучасною педагогічною і психологічною наукою як особливий вид діяльності, що сприяє вихованню кращих фізичних, моральних, інтелектуальних, психічних якостей, пов'язаний із формуванням цілісної, гармонійної особистості та її здоров'я. Необхідно визнати, що в нашій культурі панує зневажливе ставлення до тіла і заперечення тілесно-інстинктивного функціонування. Людина частіше сприймає своє тіло як об'єкт, а не як своє «Я», оскільки наше сприйняття, наше мислення, наші емоції, наші переконання й інтуїція, наша поведінка – все це піддається потужному впливу з боку соціуму. Втім, тіло є фундаментальною цінністю людського життя і має першочергову значимість у життєвих процесах. Тіло – це явна даність у життя. Народжена дитина не усвідомлює себе окремо від світу чи світ окремо від себе, оскільки межі тіла виділяють людське оточення, його перше ототожнення – це ототожнення з тілом. Особливо актуальною є реалізація зазначеної проблеми у дошкільному фізичному вихованні, оскільки найбільш тривалий і складний етап раннього онтогенезу – період від 4 до 6–7 років. Саме у цьому віці починають розвиватися механізми особистісної самопобудови.

Дослідженням проблеми ціннісних орієнтирів займалися вітчизняні вчені Г. Сковорода, К. Ушинський, М. Пирогов, Б. Грінченко, С. Русова та ін., їхні здобутки набули подальшого наукового обґрунтування та змістового наповнення в творчості наукових шкіл Г. Костюка, О. Запорожця, С. Максименка. Слід зазначити, що у зарубіжній педагогіці з даного напрямку виконано ряд фундаментальних робіт (К. Р. Роджерс, Дж. У. Олпорт, З. Фрейд, У. Джемс, Р. Берні, Г. Крайг, М. Розенберг).

¹ ORCID0000-0003-0680-3165